

Галина Сотська

ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД – ОСНОВА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлено проблему розвитку естетичного досвіду викладача образотворчого мистецтва вищого педагогічного навчального закладу як підґрунтя художньо-творчої діяльності, основою якої є художня творчість. Визначено, що набутий естетичний досвід викладача образотворчого мистецтва є результатом попередньої художньо-творчої діяльності і початком професійної діяльності. Доведено, що естетичні зразки і норми матеріалізуються у діяльності, стаючи внутрішнім середовищем, що визначає власні вимоги викладача образотворчого мистецтва до себе й оточуючих.

Ключові слова: естетичний досвід, викладач образотворчого мистецтва, художньо-творча діяльність, вищий педагогічний навчальний заклад.

В статтє освещена проблема развития эстетического опыта преподавателя изобразительного искусства высшего педагогического учебного заведения как основа художественно-творческой деятельности, основой которой является художественное творчество. Определено, что приобретенный эстетический опыт преподавателя изобразительного искусства является результатом предыдущей художественно-творческой деятельности и началом профессиональной деятельности. Доказано, что эстетические образцы и нормы материализуются в деятельности, становясь внутренней средой, что определяет свои требования преподавателя изобразительного искусства к себе и окружающим.

Ключевые слова: эстетический опыт, преподаватель изобразительного искусства, художественно-творческая деятельность, высшее педагогическое учебное заведение.

In the article the problem of aesthetic experience art teacher of higher pedagogical educational institution as a basis of artistic and creative activity, which is the basis of artistic creativity. In the aesthetic experience of teaching fine arts high school, we understand continuous personal, professional and spiritual growth as its creator, media and broadcaster universal and national culture in its artistic and aesthetic manifestation, conscious cultural mission of education and their future profession. Teacher of fine art with a strong aesthetic experience is able to effectively affect the aesthetic tastes, ideals, needs, interests, aesthetic preferences of students, their ability to aesthetically perceive and distinguish beautiful from ugly in reality and in art, to design future

pedagogical activities in accordance with cultural, artistic, aesthetic, spiritual values. Determined that the aesthetic experience gained teacher of fine art is the result of previous artistic and creative activity and the start of follow-up, and learned patterns and aesthetic norms materialize in activities, becoming internal environment that defines its own requirements of fine arts teachers to themselves and others.

Key words: *aesthetic experience, teacher of fine arts, artistic and creative activity, higher educational institution.*

В умовах науково-технічного й соціально-культурного прогресу сучасного суспільства зростають вимоги до якості педагогічної освіти, зокрема, мистецької, яка має продукувати представників мистецько-педагогічної освіти, від яких залежить формування забезпечення потреб нашого суспільства у художньо-духовному збагаченні підростаючого покоління. Відповідно висуваються вимоги до особистісних якостей викладача вищої школи, в тому числі викладача образотворчого мистецтва, основою діяльності, які характеризують його як ініціативну, творчу-активну, художньо-естетично розвинену особистість, здатну повноцінно орієнтуватися у сучасному художньо-культурологічному та педагогічному просторі. Це уможлиблюється за умови розвиненого естетичного досвіду педагога-художника як духовно-практичного надбання, ціннісно-орієнтаційного фактора його розвитку і поведінки, базисної основи педагогічної майстерності педагога-художника. Набутий естетичний досвід є результатом їхньої минулої діяльності і підґрунтям наступної, а засвоєні естетичні зразки і норми матеріалізуються у художньо-педагогічній діяльності, стаючи внутрішнім середовищем, що визначає власні вимоги викладача образотворчого мистецтва до себе і оточуючих.

Досліджуючи естетичний досвід, Ф. Бекон, Г. Брауді, М. Бієдслі, Г. Гегель, Д. Дідро, Л. Ландгребе, Ф. Шіллер та ін. розглядають його як соціально-історичне явище. А. Азархін, К. Акопян, В. Біблер, Ю. Борєв, М. Каган, В. Мазепа, О. Пірадов, У. Суна та ін. визначають естетичний досвід як результат культуротворчого процесу. Естетичний досвід як сукупність знань і умінь, набутих людиною на основі й у процесі естетичного ставлення до дійсності і мистецтва, обґрунтовано у працях А. Бурова, О. Государєвої, М. Кагана, І. Конікова, М. Киященко, В. Ліпського, В. Самохвалової, Ю. Фохт-Бабушкіна та ін. З позиції мистецької педагогіки й педагогіки мистецтва (О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, Л. Масол, Н. Миропольська, В. Радкевич, О. Рудницька, О. Федій, О. Щолокова, М. Чембержі, О. Шевнюк, Г. Шевченко та ін.) досліджують естетичний досвід як основу емоційно-чуттєвої свідомості і ставлення особистості до мистецтва і дійсності, у процесі пізнання і творчої діяльності як джерела гармонізації розвитку педагога. При цьому, спільною думкою науковців є те, що естетичний досвід забезпечує внутрішнє спонукання особистості до сприймання краси в природі, праці, мистецтві, організації власної діяльності з

урахуванням естетичних вимог. Водночас усвідомлення вагомості естетичного досвіду викладача образотворчого мистецтва як основи його художньо-творчої діяльності у навчально-виховному процесі вищої школи заслуговує поглибленого аналізу, що і є метою нашої статті.

Поняття «естетичний досвід» досліджується у контексті категорії естетичного (грец. *aisthetikos* – чуттєво сприйнятливий) – метакатегорії естетики, за допомогою якої позначається її предмет і виражається сутнісна спорідненість і системна єдність всіх естетичних категорій. Він є (за І. Зязюном) унікальним феноменом людської особистості, посередником її взаємодії з навколишнім буттям та ціннісним фільтром осмислення суперечливих соціальних явищ і процесів, духовне утворення, що існує і виявляється через чуттєвість, як вираження «людських сутнісних сил».

Інтерпретація естетичного досвіду з позиції філософської думки – розкриття об'єкта в ньому як «об'єкта-в-собі-для-себе-для-нас» у вимірі особливого інтенціонального світу, автономно-уявного світу, афективного апріорі, світу вираження (за М. Дюфреном) [4, с. 146]; як результату взаємодії живої істоти з прекрасним у дійсності (за Дж. Дьюї). При цьому естетичний досвід – не просто розмовний, «що відбувається з нами», а передбачає інтерактивність, властивість будь-якої взаємодії зі світом і виникає тільки тоді, коли природні ритми руху (від дисгармонії до гармонії) сприймаються людською свідомістю. Однією з відмінних характеристик естетичного досвіду, є його цілісний характер, що «протікає до виконання, розмежований у загальному потоці інших видів досвіду» [2, с. 42].

Представники сучасної педагогічної науки естетичний досвід розглядають як основу емоційно-чуттєвої свідомості і ставлення особистості до мистецтва і дійсності, у процесі пізнання і творчої діяльності (В. Поллюдова); як результат художньо-естетичної діяльності особистості (М. Киященко); як специфічний емоційно-почуттєвий досвід, який через потреби, мотиви, установки проявляється як ставлення людини до предметів і явищ об'єктивного світу (І. Зязюн).

Під естетичним досвідом викладача образотворчого мистецтва вищої школи ми розуміємо неперервне особистісне, професійне, духовне його зростання як творця, носія і транслятора загальнолюдської та національної культури в її художньо-естетичному вияві, який усвідомлює культурну місію освіти і своєї майбутньої професії.

Викладач образотворчого мистецтва з розвиненим естетичним досвідом здатний ефективно впливати на естетичні смаки, ідеали, потреби, інтереси, естетичні уподобання студентів, їх уміння естетично сприймати і відрізнити прекрасне від потворного у навколишній дійсності і в мистецтві, проектувати майбутню художньо-педагогічну діяльність згідно з культурними, мистецькими, естетичними, духовними цінностями. Він організовує навчально-виховних процес з чітким усвідомленням змістового наповнення категорій естетичного й прекрасного, естетичного й художнього та їх взаємозалежність. Адже прекрасне – не тотожне естетичному (за

А. Лосевим); прекрасне – не тотожне художньому, оскільки художнє опосередковується мистецтвом як матеріалізованою творчістю; художнє – здійснене естетичне: ним можна виражати предметний світ науки, етики, релігії, освіти тощо (за І. Зязюном).

Естетичний досвід викладача образотворчого мистецтва є підґрунтям художньо-творчої діяльності у навчально-виховному процесі вищої школи, основою якої є художня творчість. Остання, з позиції мистецтвознавців та культурологів визначається як творчість у галузі мистецтва, яка пов'язана зі створенням нових естетичних цінностей як матеріальних, так і духовних; не просто результат духовної активності людини, а й матеріальне втілення результату роботи її мислення, що не піддається перекодуванню, тобто переведенню на матеріальну мову іншого виду мистецтва.

Представники філософсько-естетичної думки розглядають художню творчість як створення непередбачуваної художньої реальності, адже вона виникає тоді, коли людина, вражена побаченою красою світу, прагне відтворити цю красу заради самого зображення, підпорядковуючи цьому потягу можливі корисні наслідки своєї справи.

У контексті теорії психології художньої творчості (Л. Виготський, В. Моляко, В. Роменець, П. Якобсон та ін.) це найбільш виражене поєднання психологічних реалій творчого процесу через об'єктивацію засобами мистецтва образів, що склалися в уяві, набули виразної життєвої повноти та внутрішньої необхідності у межах художнього твору як цілісності художньої ідеї та її образного вираження. Основними етапами процесу художньої творчості (за П. Якобсоном) є виникнення задуму; його розробка; активізація досвіду життєвих вражень; пошуки форм і втілення задуманого твору; реалізація задуму твору. На переконання П. Якобсона, подібна деталізація «моделі» творчого процесу дасть змогу певною мірою відтворити цілісність та багатоплановість останнього, віднайти його суттєві ланки в їхній динамічній послідовності, а також побачити характер психічних актів митця [7].

Художня творчість викладача образотворчого мистецтва – один із способів зустрітися з творчим «Я» та реалізувати його в загальнохудожньому і загальнокультурному плані, адже у процесі художньої творчості митець виражає власні думки і почуття, прагнення до прекрасного, своє ставлення до того, що відбувається у культурі і суспільстві. Водночас у процесі художньої творчості розвиваються спостережливість, внутрішнє бачення, образність та емоційність, конкретність мислення й уяви, здатність до синтезу. Вона є справжньою творчістю, яка сприяє розвитку творчих здібностей особистості, творчого мислення, виявом вищих форм творчого потенціалу людини.

Отже, процес художньої творчості є вагомим підґрунтям прояву викладачами образотворчого мистецтва своєї творчої індивідуальності, яка складається з неповторності, своєрідності, незвичайності, унікальності, що проявляється у їхній художньо-творчій діяльності та її результатах,

їхньому прагненні до творчого самовираження й самореалізації. З огляду на це, важливою для нашого дослідження є концептуальна ідея О. Лосева, який зазначав, що художня творчість є цілісно інтелігентною діяльністю, розуміючи за цим висловом єдність трьох ступенів: інтелігентності – свідомості (пізнання), почуття і прагнення (волі) [5].

Художня творчість впливає на всі сфери психічної діяльності викладачів образотворчого мистецтва, формує їх творчий потенціал, впливає на формування естетичного ідеалу, світогляду, волі, здібностей. Є. Ільєнков відзначив, що «естетично нерозвинений індивідуум сильно програє як творча сила, для нього характерний формально-догматичний тип інтелекту, що свідчить про недостатній розвиток продуктивної сили уяви, і саме тому, що остання розвивається і удосконалюється через мистецтвом» [3].

Викладач образотворчого мистецтва з розвиненим естетичним досвідом у процесі художньо-творчої діяльності здатний пробудити прагнення у студентів до краси, яке у висхідному напрямі буде «працювати» як в почуттєвому, так і в раціональному вимірах взаємодії особистості зі світом.

Виходячи із розуміння, що естетичний досвід викладача образотворчого мистецтва є внутрішнім, ґрунтується на діалогічному зв'язку між естетичною емоцією та естетичним почуттям, які формуються у процесі естетичних відношень залежно від середовища спілкування, від власних контактів. Розвинуті естетичні почуття дають можливість викладачу образотворчого мистецтва орієнтуватися в естетичних властивостях об'єктів природи, соціуму, культури, є гранню загальних людських відносин і виступають критерієм універсальності та гармонійності особистості.

Емоційно-почуттєва основа естетичного досвіду у процесі художньо-творчої діяльності забезпечує формування емоційного стилю викладання викладача образотворчого мистецтва, який перетворює формальний процес у «живе» спілкування, активізує сприймання, викликає особисту, індивідуально забарвлену, емоційно-оцінну реакцію на нову інформацію на основі діалогової стратегії художньо-творчої діяльності. Сутнісними характеристиками діалогу є висока культура відчуттів і сприймань, самовиховання почуттів, духовне багатство слова, впровадження в активний запас нових слів, розкриття їх емоційно-естетичного забарвлення, індивідуальна творчість. У межах такого діалогу відбувається реалізація функції естетичного досвіду, яка, на переконання М. Бахтіна, «полягає в тому, щоб сприяти удосконаленню людини у всіх видах діяльності» [1, с. 5].

Естетичний досвід викладача образотворчого мистецтва у процесі художньо-творчої діяльності є підґрунтям створення ним естетичної логосфери, в основі якої (за Н. Миропольською) є розуміння слова як парадигми життя людського духу, як символу великого людського смислу. Об'єднуючою ланкою естетичної логосфери є гармонія, що сприяє позитивному сприйняттю художнього слова та відкидає зовнішню тенденційність, удавану красивість і банальну байдужість. Це рух до

естетичного, духовно-морального, інтелектуального збагачення і розвитку особистості [6].

Завдяки набутому естетичного досвіду викладач образотворчого мистецтва трансформує процес художньо-творчої діяльності в культурне-естетичне середовище, яке здійснює продуктивну дію на творчу мотивацію суб'єктів, коригує процес адаптації індивідуума в соціумі, впливає на естетичні ціннісні орієнтації студентів, активізує механізми саморефлексії. Це мікросередовище просторово-часове, змістово-культурне поле з естетичними характеристиками, естетичною атмосферою, що створюється як викладачами образотворчого мистецтва, так і студентами у процесі художньо-творчої діяльності.

Водночас, накопичений естетичний досвід викладачем образотворчого мистецтва, визначає його професіоналізм у художньо-творчій діяльності, який характеризується рівнем його художньо-професійної компетентності, обізнаністю у галузі мистецтва, розвиненим художньо-естетичним тезаурусом як інтелектуального та емоційного багажу, втіленого у життєвому та оцінному досвіді, здатністю реалізувати на практиці свій художньо-естетичний потенціал (знання, вміння, досвід, особистісні якості) для одержання власного неповторного результату творчої діяльності.

Отже, естетичний досвід, який є духовним надбанням викладача образотворчого мистецтва, активізує емоційно-почуттєву сферу, є регулятором усвідомлення естетичного сенсу своєї діяльності, забезпечує йому свободу прояву всіх задатків і розвинених на їх основі здібностей і талантів у художньо-творчій діяльності й життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества : [сб. избр. тр.] / Михаил Михайлович Бахтин [сост. С. Г. Юочаров; текст подг. Г. С. Бернштейн и Л. В. Дерюгина; Прим. С. С. Аверницева и С. Г. Бочарова]. – М. : Искусство, 1979. – 423 с.
2. Д'юї Дж. Досвід і освіта / Джон Д'юї; перекл. з англ. М. Василечко. – Львів : Кальварія, 2003. – 84 с.
3. Ильенков Э.В. О специфике искусства / Э. В. Ильенков // Вопросы эстетики. – 1960. – Вып. 4. – С. 37–45.
4. Ландгребе Л. Что такое эстетический опыт ? / Людвиг Ландгребе // Современная западно-европейская и американская эстетика: сб. перевода: хрестоматия / общ. ред. Е. Г. Яковлева. – М., 1989. – 242 с.
5. Лосев А. Ф. История эстетических категорий / А. Ф. Лосев, В. П. Шестаков. – М. : Искусство, 1965. – 374 с.
6. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика: [монографія] / Н. Є. Миропольська; АПН України, Ін-т проблем виховання. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – 204 с.
7. Якобсон П. М. Психология художественного творчества / П. М. Якобсон. – М. : Знание, 1971. – 48 с.